

УДК 378.147:372.4

Оліяр М.П.,

доцент кафедри педагогіки та

методики початкової освіти

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

м. Івано-Франківськ, Україна

Теоретичні аспекти феномена «комунікативно-стратегічна компетентність»

Резюме. Проблема формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів пов'язана зі змінами в системі освіти в Україні. Володіння стратегіями і тактиками педагогічного спілкування є запорукою ефективності фахової діяльності педагога. Основою дослідження слугують Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики, Державні стандарти базової і повної середньої освіти України, праці українських та зарубіжних учених.

Проблему формування комунікативної компетентності особистості та її складових досліджували багато вітчизняних та зарубіжних учених. Однак стратегічна складова комунікативної компетентності досі не була об'єктом глибокого наукового аналізу.

Стаття присвячена розгляду теоретичних аспектів феномена «комунікативно-стратегічна компетентність». Базовими поняттями започаткованого нами дослідження є компетенція, компетентність, комунікативна компетентність. Ці поняття активно вивчаються в сучасній педагогічній науці. Однак єдності у поглядах учених немає. Компетенція найчастіше розглядається як сукупність знань, умінь і навичок у певній сфері діяльності. Компетентність передбачає застосування компетенцій у

конкретній роботі. Структура компетентності, на думку вчених, визначається її функціями.

Комунікативна компетентність – це здатність доречно і правильно використовувати мову в різноманітних ситуаціях спілкування. Формування комунікативної компетентності особистості є основною метою навчання мови. Учені відносять комунікативну компетентність до ключових. Ключові компетентності охоплюють широку сферу життя людини. Вони визначаються як здатність здійснювати складні види діяльності, ефективно розв'язувати проблеми. Перелік ключових компетентностей у різних країнах відрізняється. Це залежить від ціннісних пріоритетів, особливостей соціально-економічного життя, світогляду, потреб в освітніх послугах.

Різними є підходи вчених до характеристики структурних компонентів комунікативної компетентності. Науковці продовжують спроби з'ясувати місце стратегічної компетенції/компетентності в структурі комунікативної компетентності. Більшість з них включають мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, ілюквативну, стратегічну, соціокультурну компетенції до структури моделі комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність є основою вищезазначених компетенцій. Однак важливість стратегічної складової досі залишається належним чином не визнаною.

Стратегічна компетенція характеризується як здатність особистості визначати мету власної навчальної діяльності, планувати свою діяльність для досягнення будь-якої мети; реалізувати сплановані дії, розроблені стратегії та оцінювати результат власної діяльності. Зміст, структура, функції комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів залишаються недостатньо вивченими.

Ключові слова: компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, комунікативно-стратегічна компетентність.

Постановка проблеми. Шлях Української держави до європейської і світової інтеграції тісно пов'язаний з реформаційними процесами, які відбуваються у вітчизняній освіті. Метою реформування освітньої галузі є максимальне наближення до рівня світових стандартів, забезпечення конкурентоздатності випускників вищих навчальних закладів на європейському ринку праці, їх мобільності. Нова парадигма освіти орієнтована на гуманістичні підходи в освіті, насамперед особистісно-орієнтований підхід, який може забезпечити ефективний особистісний розвиток молодого спеціаліста, оволодіння ключовими професійними компетентностями.

Однією з таких компетентностей, без якої неможлива інтеграція в суспільне життя на різних рівнях, є комунікативно-стратегічна компетентність. Для спеціаліста будь-якого профілю важливо володіти комунікативними стратегіями і тактиками, вміле і доцільне використання яких безпосередньо впливає на результати професійної діяльності. Щодо вчителя початкової школи, який щоденно налагоджує взаємодію не лише з молодшими школярами, але й з їх батьками, іншими педагогами, керівництвом школи, представниками громадськості, позашкільних навчально-виховних закладів, володіння стратегіями і тактиками педагогічного спілкування є не лише запорукою ефективності фахової діяльності, але й засобом її здійснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему компетентнісного підходу в освіті досліджували В. Байденко, І. Зимня, В. Краєвський, А. Маркова, О. Овчарук, О.Пометун, Д.Равен, Р. Уайт, А.Хуторський та ін. Аналіз змісту понять «компетенція», «компетентність» здійснили С.Бондар, М. Головань, І.Гушлевська, Я.Кодлюк, О. Кучай, В. Лозовецька, Г.Мешко, О.Овчарук, Н. Перевознюк, І.Родигіна, Г. Руденко, Л. Сень, І.Чемерис та ін.

Проблему формування комунікативної компетентності особистості та її складових досліджували багато вітчизняних та зарубіжних учених – мовознавців, психологів, психолінгвістів, лінгводидактів, зокрема Н. Бабич,

О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, В. фон Гумбольдт, О. Духнович, О. Леонтьєв, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Потебня, Т. Симоненко, В. Сухомлинський, О. Хорошковська, Л.Щерба та ін. Однак слід зазначити, що стратегічна складова комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів досі не була об'єктом глибокого наукового аналізу. Тому важливо з'ясувати її місце в структурі комунікативної компетентності, розкрити зміст та функції з опорою на базові поняття, що становлять основу даного дослідження.

Отже, **метою статті** є розкриття основних теоретичних аспектів дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. Ключовими поняттями започаткованого нами дослідження в ракурсі компетентнісного підходу в освіті є компетенція, компетентність, комунікативна компетентність, комунікативно-стратегічна компетентність. Основою дослідження слугують Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики, Державні стандарти базової і повної середньої освіти України, праці українських та зарубіжних учених з питань компетентності та компетентнісного підходу в освіті.

Незважаючи на те, що в педагогічній науці активно і плідно досліджуються поняття компетентності та компетенції, єдності між ученими щодо трактування цих понять досі немає. Піддаючи аналізу сутність та структуру понять «компетенція» і «компетентність», науковці констатують, що зміст цих понять різний, хоча в окремих працях (Дж. Равен) спостерігається нечітке їх розмежування, а іноді й синонімічне вживання. Так, Н.Остапенко зазначає, що «українські лінгводидакти послуговуються саме цими номінаціями, вкладаючи в поняття «компетенція» ті ж ознаки, які має термін «компетентність». «Ми, - пише дослідниця, - розмежуємо поняття «компетенція» і «компетентність», наголошуючи, що перше являє собою набір певних знань, умінь, навичок, оцінних ставлень особистості та її

досвіду, а поняття «компетентність» є ширшим і означає володіння компетенцією чи компетенціями» [11, с.5].

У тлумачному словнику української мови ці дефініції представлені так: «компетенція – добра обізнаність з чим-небудь; компетентний – який має достатні знання в якійсь галузі, який з чимось добре обізнаний, тямущий; який ґрунтується на знанні, кваліфікований» [1, с. 445.]

За А.В. Хуторським, «компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є відчуженою, наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідною для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [16, с. 141]. Освітня компетенція, на думку вченого, - це «сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності» [16, с. 152].

Найбільш поширеним словниковим є визначення компетентності як сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію.

На думку Дж. Равена, компетентність – це здатність людини до виконання конкретної дії в певній галузі діяльності, яка включає способи мислення, знання, навички та готовність бути відповідальним за свої вчинки [13]. І.Родигіна наголошує, що «компетентність - це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі будь-якій людині» [14, с. 32-33].

У своєму дослідженні ми базуємося на поглядах тих учених, які вважають, що: 1) компетенція як основа компетентісно зорієнтованого підходу в освіті відповідно до перекладу з латинської мови – це коло питань,

з якими людина добре обізнана; сукупність взаємопов'язаних якостей людини (знання, уміння, навички), які є необхідними для здійснення ефективної діяльності в певній галузі (Л.Сень); стосовно майбутнього фахівця це нормативний обсяг знань та вмінь, вимог, які передбачені навчальними програмами і підручниками та підлягають контролю; 2) компетентність – це володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь і ефективно діяти в ній (В.Краєвський, А.Хуторський) ; «сформована якість, результат діяльності, «надбання» студента» [4, с.8], яке виникає на основі набуття компетенцій. Важливою для нас є також характеристика компетентності з позицій інтегрованого підходу як системної єдності, що інтегрує особистісні, наочні та інструментальні (зокрема комунікативні) особливості і компоненти (Р. Уайт).

Ми підтримуємо позицію тих учених, які вважають, що компетентність є більш широким поняттям, ніж компетенція, оскільки, як правило, об'єднує в собі кілька компетенцій (Н.Остапенко, В.Калінін та ін.). Однак не всі вчені погоджуються з цією позицією, зокрема М.Головань вважає, що ці поняття знаходяться в різних площинах, оскільки компетенція пов'язана із змістом діяльності, а компетентність є якістю особи, яка здатна належним чином здійснювати певну діяльність [3, с. 230]. Цю думку підтримує С.Лейко: «Встановлюючи співвідношення між поняттями «компетенція» й «компетентність», зазначаємо необхідність їх розмежування. На основі того, що компетенція визначається певною організацією, установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якими повинна володіти особистість, для успішної діяльності в межах тієї сфери, де ця діяльність буде здійснюватися. Компетентність, в свою чергу, є надбанням самої особистості, визначає якісний рівень, засвоєння в наслідок навчання, знань, умінь навичок та здатності застосувати їх, на основі власного досвіду, в процесі здійснення певної діяльності. Компетенція пов'язана з певним видом діяльності, тоді як компетентність – з особистістю, з її внутрішніми якостями та здібностями»

[6, с. 133]. Однак далі автор зазначає: «Компетенція «напрямую» пов'язана з компетентністю, оскільки конкретно окреслює те наперед задане коло питань і в тій сфері діяльності, з якими повинна бути добре обізнана, т. т. компетентна, особистість. Іншими словами, компетенція є певним, заздалегідь визначеним, набором знань, умінь, навичок, а компетентність – якісною характеристикою їх засвоєння, що проявляється в процесі практичної діяльності» [6, с. 133].

Таким чином, компетенція відрізняється від компетентності тим, що включає знання і навички певних сфер діяльності, а компетентність передбачає застосування компетенцій у конкретній роботі. Ключовим у понятті компетенції є її розуміння як потенційної здатності здійснювати певну діяльність, що забезпечується сукупністю відповідних знань, умінь, навичок, способів діяльності. Багато вчених включають до цього поняття також мотивацію та ціннісні настанови.

Не спостерігається єдності у поглядах науковців на структуру поняття компетентності. На думку експертів програми “DeSeCo”, до структури компетентності входять знання, пізнавальні і практичні уміння і навички, ставлення, емоції, цінності та етичні норми, мотивація [9, с. 22].

Низку вимог до знань, що входять у структуру компетентності, висуває М.Холодна, а саме: різноманітність; гнучкість; оперативність і доступність; здатність до застосування знань в нових ситуаціях; категоріальний характер знань; володіння не тільки декларативними, але й процедурними та конструктивними знаннями; рефлексії, тобто знання про широту і глибину своїх знань [15, с.207].

Окремі вчені характеризують компетентність як єдність особистісного, когнітивного та предметно-практичного досвіду (В.Болотов, В.Сериков); виділяють у її структурі мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти [5, с. 34–46]; мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий компоненти (М.Головань); а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності (саморозвитку)

особистості (Л.Мітіна); когнітивний, афективний, вольовий компоненти, навички і досвід (Дж. Равен); мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смысловий компоненти, емоційно-вольову регуляцію процесу і результат прояву компетентності (І.Зимня).

Г.Мешко зазначає, що «у реальній діяльності вчителя прояв професійної компетентності забезпечується єдністю всіх змістовно-операційних і мотиваційно-ціннісних структур, знаходиться у тісному взаємозв'язку з професійною майстерністю, професійною культурою, професійною і особистісною готовністю. Отже, за компетентнісного підходу у зміст освіти, як і при традиційних підходах, входять знання, способи та досвід репродуктивної і творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до світу, але при цьому основний акцент робиться на практичному оволодінні цим змістом» [4, с. 17].

Я.Кодлюк, інтегруючи різні наукові підходи до визначення структури компетентності, робить висновок, що компетентність – це синтез знань, умінь і навичок, ціннісного (емоційного) ставлення до процесу та результату праці, а також рефлексії як необхідної умови повноцінного навчання, саморозвитку і самореалізації, оскільки рефлексія допомагає сформулювати і скорегувати мету діяльності, вибрати раціональні способи досягнення цієї мети, спрогнозувати результати тощо [4, с. 8-9].

Структура компетентності, на думку вчених, визначається її функціями, серед яких називають: мотиваційно-спонукальну (компетентність виступає умовою розвитку і набуття зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне самоствердитися у власній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету у своїх колег і самого себе); гностичну (компетентність активізує пізнавальну та інтелектуальну діяльність особи, що виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю освіченості, кругозору, ерудиції, націлених на перспективний розвиток); діяльнісну (системотвірна функція, що являє собою відбиття отриманих знань в

практичній діяльності у вигляді умінь і навичок); емоційно-вольову (компетентність виявляється у здатності людини до вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні труднощів у процесі пізнавальної або професійної діяльності, наполегливості, витривалості, стриманості); ціннісно-рефлексивну (оцінне відношення і усвідомлення людиною свого знання, поведінки, морального кодексу, інтересів, ідеалів і мотивів, цілісна оцінка самого себе як особистості); комунікативну (комунікабельність, відкритість до спілкування і збагачення у процесі міжособистісної взаємодії як результат прояву даної функції) [3].

Як бачимо, комунікативна функція – це ознака будь-якої з компетентностей, а не лише комунікативної. Це дає змогу припустити, що саме комунікативна компетентність та одна з найважливіших у практичному плані її складових – комунікативно-стратегічна компетентність – є тією об'єднуючою ланкою, яка пов'язує весь комплекс компетентностей особистості в єдине інтегроване ціле.

Дослідники компетентнісного підходу роблять спроби класифікувати компетентності. Одну з найбільш узагальнюючих класифікацій запропонувала І.Зимня, яка на основі досліджень вітчизняних психологів визначила три групи компетентностей: особистісні, що стосуються особистості як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні, які стосуються взаємодії людини з іншими людьми; діяльнісні, що стосуються діяльності людини. Крім того, вчені виділяють такі інваріанти компетентностей, як професійна, психологічна, педагогічна, управлінська, комунікативна.

Серед освітніх компетенцій виділяють ключові (надпредметні), галузеві (загальнопредметні) та предметні [16] відповідно до загального метапредметного, міжпредметного та предметного рівнів змісту освіти. Ключові (життєві) компетентності охоплюють достатньо широку сферу життя людини і визначаються як здатність здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми.

Слід зазначити, що перелік ключових компетентностей у різних країнах відрізняється, оскільки залежить від ціннісних пріоритетів, особливостей соціально-економічного життя, світогляду, потреб в освітніх послугах тощо. У міжнародних документах визначені такі основні галузі ключових компетенцій щодо навчання: навички рахування та письма; базові компетентності в галузі математики, природничих наук та технологій; іноземні мови; використання інноваційних технологій; вміння навчатись; соціальні навички; підприємницькі навички; загальна культура [10].

За дослідженнями вітчизняних учених, до ключових відносяться громадянська, соціально-психологічна, життєва, професійна, методологічна, інформаційна, психологічна (рефлексивна), комунікативна компетентності [5, с. 49]. У “Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти” України включені такі основні групи компетенцій/компетентностей, як соціальні, полікультурні, комунікативні, інформаційні, саморозвитку і самоосвіти, продуктивної творчої діяльності.

Як зазначає О.Пометун, ключова компетенція - це об’єктивна категорія, яка включає певний рівень знань, умінь, навичок, необхідних у будь-якій сфері діяльності. Кожна з ключових компетентностей передбачає засвоєння не окремих елементів знань і вмінь, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер [12].

Галузеві (загальногалузеві) компетентності охоплюють більш вузьку сферу окремої галузі діяльності, зокрема в галузі початкової освіти така компетентність набувається під час засвоєння змісту освітнього напрямку «Початкова освіта» впродовж усіх років навчання. Предметні компетентності стосуються конкретної наукової дисципліни і набуваються впродовж усіх років її вивчення [12].

Оскільки українські та зарубіжні вчені визначають комунікативну компетентність як ключову, звернемося до трактування науковцями цього терміну. Насамперед зазначимо, що вчені різних спрямувань – педагоги,

психологи, методисти – відзначають особливу роль комунікативної компетентності в структурі педагогічної культури вчителя, оскільки слово – його основний робочий інструмент, і володіти ним треба майстерно. У науковій літературі на позначення цього феномена вживаються як синонімічні поняття «комунікативна компетентність» та «компетентність у спілкуванні». У психологічних дослідженнях (І.Бєлова, О.Бодальов, Ю. Ємельянов, В.Захаров, О. Клименко, Л.Петровська, О.Сидоренко, Н. Хрящева та ін.) комунікативна компетентність виділяється як один з основних видів психологічної компетентності фахівця, поряд з соціально-перцептивною, соціально-психологічною, аутопсихологічною, психолого-педагогічною, і характеризується як володіння стратегіями та методами ефективного спілкування; як сукупність навичок і умінь, необхідних для ефективного спілкування; ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами; сукупність комунікативних здібностей, умінь і знань, адекватних комунікативним завданням і достатніх для їх розв'язання; знання основ психології спілкування; вміння вибирати такий спосіб спілкування, який би найбільше відповідав індивідуальним рисам особистості, особливостям групи, з якою спілкуються.

А.В.Хуторський характеризує комунікативну компетентність як сукупність комунікативних якостей особистості, якими вона оволодіває для того, щоб взаємодіяти з людьми в соціумі, іншими об'єктами навколишнього світу, виконувати соціальні ролі, орієнтуватися в потоках інформації, знаходити, аналізувати та передавати її [16].

О.І.Власова вважає, що комунікативна компетентність – одна з умов успішної соціальної адаптації студентів, оскільки розкривається як у відношенні до самого себе, своєї поведінки і позиції у стосунках з іншими людьми, так і в здатності моделювати поведінку співрозмовника, продуктивно вирішувати конфліктні ситуації за допомогою різноманітних засобів і технологій [2].

За дослідженнями сучасних учених-психологів (Г. Андрєєва, О. Бодальов, Б.Паригін, В. Рижов, М. Аргайл, Дж. Брунер, М. Хофман та ін.), комунікативна компетентність як особистісна характеристика майбутнього педагога відіграє дуже важливу роль у процесі включення студентів у навчальний процес вузу, їх успішності у навчанні, соціальному самопочутті, задоволенні від взаємин з викладачами, одногрупниками.

Ми погоджуємося з думкою Л.Мамчур, яка, розмежовуючи поняття «комунікативна компетенція» і «комунікативна компетентність», пише, що «у сучасному науковому обігу комунікативна компетентність – це здатність доречно і правильно використовувати мову в різноманітних соціально різнотипних ситуаціях спілкування, співвідносити мовні засоби з цілями й умовами спілкування, розуміти стосунки між комунікантами, будувати власне мовлення з урахуванням соціальних норм поведінки та системи культурних уявлень і цінностей певної мови» [7, с.103-104]. Як зазначає науковець, «... комунікативна компетенція – це сукупність знань про спілкування у різноманітних умовах і обставинах з різними комунікантами, а також знання вербальних і невербальних засад взаємодії, умінь і навичок їх ефективного застосування у конкретній ситуації спілкування в ролі адресанта і адресата» [7, с. 104].

Різноплановими є підходи вчених до характеристики структурних компонентів комунікативної компетентності, що пов'язано зі складністю як самого поняття, так і процесу його формування. Зокрема, Л.Петровська виділяє такі рівні спілкування, як зовнішній (операційно-технічний, поведінковий) та внутрішній (глибинні особистісно-сміслові утворення), а також знання, уміння, досвід спілкування. Учені розмежовують спілкування на суб'єкт-об'єктній та суб'єкт-суб'єктній основі, а також репродуктивне і творче, поверхове і глибоке, суб'єктивне і маніпулятивне. Важливим для нашого дослідження є виділення в структурі спілкування трьох складових: комунікативної, інтерактивної та перцептивної.

Сучасні вчені продовжують спроби з'ясувати місце стратегічної компетенції/компетентності в структурі комунікативної компетентності. Так, С.Омельчук, презентуючи модель комунікативної компетенції, включає до її структури мовну, соціолінгвістичну та стратегічну компетенції. Процес формування комунікативної компетенції названий автор розглядає як побудову власної програми мовленнєвої поведінки, яка включає уміння мовленнєвого спілкування, уміння й навички аналізу тексту, знання основних понять лінгвістики мовлення.

Н.Остапенко вважає, що «комунікативна мовна, мовленнєва, соціокультурна, прагматична та стратегічна компетенції належать до групи лінгвопредметних, а частина з них (комунікативна, соціокультурна, стратегічна) одночасно може інтегруватися в лінгводидактичну компетентність» [11, с.7]. Дослідниця робить висновок, що всі компоненти комунікативної компетенції між собою взаємопов'язані, але найтісніший взаємозв'язок між мовною і мовленнєвою компетенціями. На наш погляд, таке твердження ще раз засвідчує, що і на сучасному етапі досліджень комунікативної компетентності її стратегічна складова продовжує бути незаслужено відсунутою на задній план, незважаючи на те, що стратегічність є ознакою, яка пронизує всі види діяльності, у тому числі й комунікативної, та зумовлює їх ефективність.

Стратегічна компетенція, на думку Н.Остапенко, «може розглядатись як у широкому (лінгводидактичному) значенні, так і у вузькоспеціальному (лінгвометодичному) значенні. У широкому значенні стратегічна компетенція включає здатність особистості учня визначати мету власної пізнавальної, навчальної діяльності, планувати свою діяльність для досягнення будь-якої мети; реалізовувати сплановані дії, розроблені стратегії та оцінювати результат власної діяльності. У вузькоспеціальному значенні стратегічна компетенція є здатністю особистості школяра аналізувати мовні та позамовні поняття, явища, закономірності, порівнювати, узагальнювати їх, виділяти головні й другорядні ознаки; моделювати мовні та позамовні

компоненти, уявляти й за допомогою мовних виражальних засобів описувати предмети, явища, події, робити припущення щодо способу розв'язання проблемних ситуацій, добирати докази для доведення чи спростування власних і чужих думок, позицій, здатність помічати красу у використанні мовних граматичних конструкцій, неповторність мистецьких мовних виражальних засобів і мовної поведінки вчинків людей, використовувати власний і опосередкований досвід та критично оцінювати власні й чужі висловлювання» [11, с. 7].

Коментуючи думки лінгвістів про те, що комунікативна компетенція включає мовну, дискурсивну, соціолінгвістичну, іллокутивну, стратегічну, соціокультурну компетенції, Л.Мамчур пише: «Комунікативна компетентність особистості, зрозуміло, є основою вищезазначених компетенцій, перебуває на найвищому щаблі в ієрархії типів компетенцій людини, оскільки поєднує в собі всі інші. З огляду на це вважаємо, що формування комунікативної компетентності особистості є основною метою мовного навчання» [7, с. 104].

Крім цього, вчені зазначають, що комунікативна компетентність є міждисциплінарним феноменом, дослідження якого знаходиться в центрі уваги багатьох сучасних наукових напрямів, оскільки все ще не знайшло свого однозначного трактування. (Г. Бакум, М. Вашуленко, В. Коккота, Г. Лещенко, М. Пентилюк, І. Штерн та ін.).

Висновки. Аналіз базових понять дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів дає можливість розмежувати поняття «компетенція» і «компетентність», «комунікативна компетенція» і «комунікативна компетентність», з'ясувати місце комунікативно-стратегічної компетентності в структурі комунікативної компетентності. Здійснений аналіз дозволяє дати повну й об'єктивну характеристику феномена «комунікативно-стратегічна компетентність» з опорою на результати досліджень сучасних учених та їх наукові висновки.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є з'ясування змісту, структури та функцій комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.; Ірпінь: Перун, 2003. - 1427 с.
2. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія / О. І. Власова. - К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2005. – 308 с.
3. Головань М.С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять / М.С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2011. – №8. – С. 224-233.
4. Кодлюк Я.П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України / Я.П.Кодлюк // Професійні компетенції та компетентності вчителя (Матеріали регіонального науково-практичного семінару). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2006. – С. 7-10.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи:Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с.
6. Лейко С.В. Поняття "компетенція" та "компетентність": теоретичний аналіз / С. В. Лейко // Педагогічний процес: теорія і практика . - 2013. - Вип. 4. - С. 128-135.
7. Мамчур Л. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів в умовах ВНЗ / Л.Мамчур // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2010. - № 2. – С.99-104.
8. Мешко Г.М. Формування компетентності здоров'язбереження у майбутніх педагогів /Г.М.Мешко // Професійні компетенції та компетентності вчителя

(Матеріали регіонального науково-практичного семінару). – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2006. – С. 14-17.

9. Овчарук О.В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти / О.В.Овчарук //Стратегія реформування освіти України. - Київ.: „К.І.С.”, 2003. – 295 с.

10. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О.В.Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К.: „К.І.С.”, 2004. - 112с.

11. Остапенко Н. Теоретичні основи формування комунікативної компетентності учня загальноосвітньої школи на уроках української мови / Н. Остапенко // Укр. мова і л-ра в шк.. – 2010. – № 3. – С. 5–8.

12. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О.І.Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К.: „К.І.С.”, 2004. – 112 с.

13. Равен Дж. Педагогическое тестирование: проблемы, заблуждения, перспективы / Дж. Равен. -М.: «Когито-Центр», 1999. – 144 с.

14. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І.В.Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

15. Холодная М.А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования / М.А.Холодная. – СПб: Питер, 2002. – 272 с.

16. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002.

Mariya Oliyari

Theoretical aspects of the phenomenon of "communicative-strategic competence"

The associate professor of the department of pedagogics and elementary education methodolog at the Precarpathian national Universit named after Vasyl Stefanyk, Shevchenko street, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Резюме. Проблема формирования коммуникативно-стратегической компетентности будущих учителей начальных классов связана с изменениями в системе образования в Украине. Владение стратегиями и тактиками педагогического общения является залогом эффективности профессиональной деятельности педагога. Основой исследования служат Общеевропейские рекомендации по языковому образованию, Стратегия реформирования образования в Украине: рекомендации по образовательной политике, Государственные стандарты базового и полного среднего образования Украины, работы украинских и зарубежных ученых.

Проблему формирования коммуникативной компетентности личности и ее составляющих исследовали многие отечественные и зарубежные ученые. Однако стратегическая составляющая коммуникативной компетентности до сих пор не была объектом глубокого научного анализа.

Статья посвящена рассмотрению теоретических аспектов феномена «коммуникативно-стратегическая компетентность». Базовыми понятиями начатого нами исследования являются компетенция, компетентность, коммуникативная компетентность. Эти понятия активно изучаются в современной педагогической науке. Однако единства во взглядах ученых нет. Компетенция чаще всего рассматривается как совокупность знаний, умений и навыков в определенной сфере деятельности. Компетентность предусматривает применение компетенций в конкретной работе. Структура компетентности, по мнению ученых, определяется ее функциями.

Коммуникативная компетентность – это способность уместно и правильно использовать язык в различных ситуациях общения. Формирование коммуникативной компетентности личности является основной целью

обучения языку. Ученые относят коммуникативную компетентность к ключевым. Ключевые компетентности охватывают широкую сферу жизни человека. Они определяются как способность осуществлять сложные виды деятельности, эффективно решать проблемы. Перечень ключевых компетентностей в разных странах отличается. Это зависит от ценностных приоритетов, особенностей социально-экономической жизни, мировоззрения, потребности в образовательных услугах.

Отличаются подходы ученых к характеристике структурных компонентов коммуникативной компетентности. Ученые продолжают попытки определить место стратегической компетенции/компетентности в структуре коммуникативной компетентности. Большинство из них включают языковую, дискурсивную, социолингвистическую, иллокутивную, стратегическую, социокультурную компетенции в структуру модели коммуникативной компетентности. Коммуникативная компетентность является основой вышеназванных компетенций. Однако важность стратегической составляющей до сих пор остается должным образом не признанной.

Стратегическая компетенция характеризуется как способность личности определять цель собственной учебной деятельности, планировать свою деятельность с целью достижения какой-либо цели; реализовать спланированные действия, разработанные стратегии и оценивать результат собственной деятельности. Содержание, структура, функции коммуникативно-стратегической компетентности будущих учителей начальных классов остаются недостаточно изученными.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, коммуникативная компетентность, коммуникативно-стратегическая компетентность.

Resume. The problem of formation of communicative-strategic competence of future elementary school teachers is related to the reforming of educational system in Ukraine. The knowledge and use of pedagogic communication strategies and

tactics facilitates the professional effectiveness of a pedagogue. The research is based on the following literature sources: General European Recommendations for Linguistic Education, Strategy of Reforming of Education in Ukraine: recommendations on educational policies, State Standards of Primary and Secondary education in Ukraine, as well as various research articles of domestic and foreign scholars.

The problem of formation of communicative competence of the personality, as well as of its individual components was studied by many domestic and foreign scholars. Nevertheless, the strategic component of the communicative competence has never been scientifically analyzed in-depth.

The article considers the theoretical aspects of the phenomenon of "communicative-strategic competence". The basic concepts of our research are: competence as a general knowledge, competence as a skill, and communicative competence. The modern pedagogical research is focused on active studies of the above mentioned concepts, however scholars do not have a unique opinion on the subject. Competence as a general knowledge is considered to be a sum of skills, knowledge and practical experience in a particular field. Knowledge as a skill implies the application of competence to fulfill a particular task. Scholars claim that the structure of competence as a skill is defined by its functions.

The communicative competence is an ability to use language correctly and appropriately in different communication scenarios. The ultimate goal of the linguistic education is the formation of communicative competence of the personality. Scholars consider the communicative competence as a key competence of an individual. The key competences embrace a wide perspective of the human life, and are defined as an ability to perform complex activities and to effectively resolve issues. The key competences may vary in different countries, depending on priorities, social and economical life peculiarities, world views, as well as educational demands.

There are different scientific approaches to the characterization of structural elements of communicative competence. Scholars continue looking for an

appropriate definition of the role of strategic competence in the structure of communicative competence. The majority of them attribute linguistic, discursive, sociolinguistic, illocutionary, strategic, and socio-cultural competences to the structure of the model of communicative competence. All of the above mentioned competences are based on the communicative competence, but the importance of the strategic component still remains underestimated.

The strategic competence is defined as an ability of a individual to determine the goal of one's own educational activities, to plan one's own goal-directed activities, to implement the planned strategies and actions, as well as to perform a self-evaluation. The scope, structure and functions of the communicative-strategic competence of future elementary school teachers lack remain understudied.

Key words: competence, communicative competence, communicative-strategic competence.

Literatura

1. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy. – K.; Irpin': Perun, 2003. - 1427 s.
2. Vlasova O. I. Psykholohiya sotsial'nykh zdibnostey: struktura, dynamika, chynnyky rozvytku: Monohrafiya / O. I. Vlasova. - K. : Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr “Kyyivs'kyy universytet”, 2005. – 308 s.
3. Holovan' M.S. Kompetentsiya ta kompetentnist': porivnyal'nyy analiz ponyat' / M.S. Holovan' // Pedahohichni nauky: teoriya, istoriya, innovatsiyi tekhnolohiyi. – 2011. – № 8. – S. 224-233.
4. Kodlyuk Ya.P. Kompetentnisnyy pidkhid u pidhotovtsi maybutnikh pedahohiv yak priorytet modernizatsiyi vyshchoyi osvity Ukrainy / Ya.P.Kodlyuk // Profesiyni kompetentsiyi ta kompetentnosti vchytelya (Materialy rehional'noho naukovo-praktychnoho seminaru). – Ternopil': Vyd-vo TNPU im.V.Hnatyuka, 2006. – S. 7-10.

5. Kompetentnisnyy pidkhdid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy: Biblioteka z osvith'oyi polityky / Za zah. red. O.V.Ovcharuk. – K.: „K.I.S.”, 2004. – 112 s.
6. Leyko S.V. Ponyattya "kompetentsiya" ta "kompetentnist": teoretychnyy analiz / S. V. Leyko // Pedahohichnyy protses: teoriya i praktyka. - 2013. - Vyp. 4. - S. 128-135.
7. Mamchur L. Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya pochatkovykh klasiv v umovakh VNZ / L.Mamchur // Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelya. – 2010. - № 2. – S.99-104.
8. Meshko H.M. Formuvannya kompetentnosti zdorov'yazberezheniya u maybutnikh pedahohiv /H.M.Meshko // Profesiyni kompetentsiyi ta kompetentnosti vchytelya (Materialy rehional'noho naukovo-praktychnoho seminaru). – Ternopil': Vyd-vo TNPU im.V.Hnatyuka, 2006. – S. 14-17.
9. Ovcharuk O.V. Kompetentnosti yak klyuch do formuvannya zmistu osvity / O.V.Ovcharuk //Stratehiya reformuvannya osvity Ukrayiny. - Kyiv.: „K.I.S.”, 2003. – 295 s.
10. Ovcharuk O.V. Rozvytok kompetentnisnoho pidkhdodu: stratehichni oryentyry mizhnarodnoyi spil'noty / O.V.Ovcharuk // Kompetentnisnyy pidkhdid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy. - K.: „K.I.S.”, 2004. – 112 s.
11. Ostapenko N. Teoretychni osnovy formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti uchnya zahal'noosvitn'oyi shkoly na urokakh ukrayins'koyi movy / N. Ostapenko // Ukr. mova i l-ra v shk.. – 2010. – № 3. – S. 5–8.
12. Pometun O.I. Teoriya ta praktyka poslidovnoyi realizatsiyi kompetentnisnoho pidkhdodu v dosvidi zarubizhnykh krayin / O.I.Pometun // Kompetentnisnyy pidkhdid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukrayins'ki perspektyvy. - K.: „K.I.S.”, 2004. – 112 s.
13. Raven Dzh. Pedahohycheskoe testyrovanye: problemy, zabluzhdenyya, perspektyvy / Dzh. Raven. - M.: «Kohyto-Tsentr», 1999. – 144 s.
14. Rodyhina I.V. Kompetentnisno oriyentovanyy pidkhdid do navchannya / I.V.Rodyhina. – Kh.: Vyd. hrupa «Osnova», 2005. - 96 s.

15. Kholodnaya M.A. Psikhologiya yntellekta. Paradoksy yssledovaniya / M.A.Kholodnaya. – SPb: Pyter, 2002. – 272 s.
16. Khutorskoy A.V. Klyuchevyye kompetentsyy kak komponent lychnostno-oryentyrovannoy paradyhmy obrazovaniya / A.V.Khutorskoy // Uchenyk v obshcheobrazovatel'noy shkole. – M.: YOSO RAO, 2002. – S.135-157.